

І в а н М О Н О Л А Т І Й

СИЛА ЗУНР

Іван МОНОЛАТІЙ

СИЛА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ:

*Вибрані питання потенціалу,
безпеки і дипломатії держави*

Івано-Франківськ
«Лілея-НВ»
2020

УДК 82-09
М 77

*Рекомендувала до друку Президія Івано-Франківського осередку
Наукового товариства імені Шевченка*

Рецензенти:

Володимир Великочий, доктор історичних наук, професор;

Сергій Дерев'яно, доктор політичних наук, професор.

ISBN 978-966-668-499-1

© Іван Монолатій, 2020

© Видавництво «Лілея-НВ», 2020

Сила без голови шаліє, а розум без сили мліє.

Українське народне прислів'я

ВСТУП

Вже у першому розділі свого *Державця* (1532) Ніколло Мак'явеллі зауважив, що «Всі панства, всі власті, які панували і панують над людьми, були і є або республіки, або монархії. [...] Підкорені в такий спосіб краї звикли або жити під Рукою Державця, або здавна бути вільними; *здобуваються вони чужою силою* чи своєю зброєю, ласкою фортуни чи *власною силою* (курсив мій. — *І. М.*)»¹.

Для українського національного державотворення ХХ ст. ця теза є більш ніж промовистою, адже саме сила (потуга, потенціал) (в інших європейських мовах — *power, Macht, puissance, potestas, potęga*) держави, яку досі зокрема не зауважили дослідники Української революції, є центральним елементом будівництва новітньої української державности. Саме тому сучасний *Словник української мови* пояснює слово «сила» як могутність, владу, авторитет; здатність впливати на кого- чи що-небудь. Найпершим показником для укладачів словника є «сила держави»². Не випадково видатний український історіософ В'ячеслав Липинський у *Листах до Братів-Хліборобів* (1926) у вступному слові для «читачів з ворожих таборів» стверджував:

«Що з того, що в ім'я здобуття Держави, він (В. Липинський. — *І. М.*) панів кликав до національної єдності з народом і його представниками — інтелігентами, а інтелігентів — до піддержування українських державників панів, без яких Держави Української здобути неможливо. Більшість панів відповідала: “*варвар український шанує тільки силу* (курсив тут і далі мій. — *І. М.*). Сепаратизм нас позбавить сили. *Силу нам дає піддержка московської чи варшавської метрополії*. Коли ми з ними в боротьбу за незалежність нашої Батьківщини вступимо, інтелігенти

¹ Мак'явеллі Н. *Державець*, [у:] Ніколло Мак'явеллі. *Флорентійські хроніки; Державець*; пер. з італ. А. Перепаді. Харків: Фоліо, 2013, с. 419.

² *Словник української мови*; кер. В. Німчук та ін. К.: ВД «Просвіта», 2016, с. 1041.

українські, не дивлячись на наше українство, підіймуть проти нас народ тому, що ми будемо слабші ніж ці, що Москви чи Варшави держаться”»³.

А що метою будь-якої держави є існування і розвиток, що в підсумку стають максималізацією її сили, то оцінка місця і ролі країни на геополітичній шахівниці завжди матиме практичний вимір, адже йтиметься про перевірку найважливіших моделей вимірювання сили держави. Саме остання як політична інституція й головний політичний актор мусить володіти потрібним для її функціонування набором засобів, застосовувати відповідну стратегію розвитку, що її науковці нині називають потенціалом, силою, енергією чи владою. Отже сила держави або її різноманітні прояви сьогодні стали предметом зацікавлення соціології, культурної антропології, психології, історії, геополітики і політичної науки, адже сила держави ґрунтується довкола трьох чинників — політичного, військового й економічного.

Саме тому зацікавлення, а відповідно — висновки й узагальнення, що їх можна отримати внаслідок вивчення особливостей потенціалу українських державних утворень періоду Української революції 1914—1923 рр., дозволить по-новому інтерпретувати вже «класичні» відомості, факти й події, увиразнити морфологію сили через з’ясування природи політичної влади, можливостей функціонування державного організму, реалізацію його стратегічних цілей тощо.

З огляду на це актуальним є з’ясування питання про таксономію сили Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) у 1918—1919 роках (тут мені йтиметься про фактичну державність західних українців, а не її «еміграційну» форму). Адже сучасну історіографію не може влаштувати теза Михайла Лозинського, яку він висловив 1922 р., що «Проти змагання Галичини до незалежності і злуки з Великою Україною виступила Польща. Так стали проти себе до війни дві сили: Польща й Галичина. Вистане порівняти *територію, населенє, матеріальні засоби* (курсив мій. — *І. М.*), можливість звязків зі світом у сих двох сил, а про кінцевий вислід війни між ними не могло бути сумніву: Галичина мусіла улягти»⁴.

³ Липинський В. *Листи до Братів-Хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму*. Писані 1919—1926 Р. Нью-Йорк: Видавнича Корпорація «Булава», 1954, с. VII.

⁴ Лозинський М. *Галичина в рр. 1918—1920*. Відень: Український Соціологічний Інститут, 1922, с. 218.

Для цього я пропоную свої міркування, в осередді яких — спроба вимірювання і моделювання сили ЗУНР через використання як загальних відомостей, так і формальних моделей та конкретних емпіричних (експериментальних) досліджень. Щоправда, при цьому мусимо, по-перше, пам'ятати тезу В. Липинського, котрий стверджував, що «в приложені до реального життя (яке завжди далеке від абсолюту), в ці алгебраїчні знаки, в ці ідеї, повязані в більше або менше логічно вірні (але завжди абсолютні) формули, вкладаються зовсім інші реальні величини»⁵. А по-друге, як застерігав 1920 р. Микола Чубатий, «Такий перегляд потрібний, щоби ми могли тепер безсторонно осудити вартість сеї будівлі (ЗУНР. — *І. М.*), працю наших рук, приглянутися, в якім углі була вона найслабша, чого у нас бракувало, а чого було подостатком, та чи браки походили з нашої вини, чи ні, й витягнути науку на будуче»⁶.

⁵ Липинський В. *Листи до Братів-Хліборобів*, с. 355.

⁶ Чубатий М. *Державний лад на Західній Области Української Народньої Республіки*, [у:] *У пошуках історичної правди. Збірник на пошану Миколи Чубатого 1889—1975*. Редакція: Григор Лужницький і Ярослав Падох. Нью-Йорк — Париж — Сідней — Торонто: НТШ у ЗСА, 1987, с. 3.